

Likovna slikovnica u jaslicama

Šutalo, Zrinka

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:609810>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-27**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

s. M. Zrinka Šutalo

LIKOVNA SLIKOVNICA U JASLICAMA

Završni rad

Petrinja, rujan, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

s. M. Zrinka Šutalo

LIKOVNA SLIKOVNICA U JASLICAMA

Završni rad

Mentor rada:

doc. dr. sc. Svetlana Novaković

Petrinja, rujan, 2022.

Sažetak

Sukladno temi koju obrađuje, ovaj se rad kroz nekoliko poglavlja usmjeruje na slikovnicu, njen razvoj i uporabu kroz povijest pa da danas.

Prvi korak tome je promišljanje o cjelovitom razvoju primatelja slikovnice, a u ovom slučaju to je dijete jasličke dobi. Njegov odnos prema slikovnici bitno ovisi o odnosu prema likovnosti. Naglasak rada potom se premješta na samu slikovnicu, donoseći presjek njenog povijesnog razvoja. S razvojem slikovnice, razvile su se i različite funkcije koje obuhvaća te različite vrste slikovnice. Njeno cjeloukupno oblikovanje ovisi o stilu, stručnosti i mašti autora, ali i o zahtjevima koji su pred njih postavljeni. Značajan dio rada čini i zasebni govor o ilustraciji te njenom povijesnom putu. Posljednje poglavlje obuhvaća praktični dio rada – izradu slikovnice za djecu jasličke dobi te njenu uporabu kroz različite likovne igre.

Ključne riječi: slikovnica, jaslička dob, ilustracija, likovnost

Summary

In accordance with the pertinent topic, this work in several chapters focuses on the picture book, its development and use throughout history and present times.

The first step is to take in the consideration the complete development of the recipient of the picture book, and in this case it is a child of nursery age. His relationship to the picture book depends essentially on his relationship to the fine art. The emphasis of the work then shifts to the picture book itself, bringing an analysis of its historical development. With the development of the picture book, the different functions that comprise these different types of picture books have also developed. Its overall design depends on the style, expertise and imagination of the author, but also on the demands placed before them. A significant part of the work is a separate topic about illustration and its historical path. The last chapter includes the practical part of the work - the creation of a picture book for children of nursery age and its use through various art games.

Key words: picture book, nursery age, illustration, fine art

Sadržaj

Uvod.....	1
1. Razvojne karakteristike djece rane dobi	2
1.1. Razvojna dob od prve do druge godine života	2
1.2. Razvojna dob od druge do treće godine života	3
2. Dijete i likovnost.....	5
3. Slikovnica	6
3.1. Povijest slikovnice.....	8
3.2. Vrste slikovnice	10
3.3. Uloga i funkcije slikovnice	11
4. Oblikovanje slikovnice	12
4.1. Boja	13
4.2. Format i dimenzije	13
5. Likovno izražavanje u slikovnicama	14
5.1. Ilustracija kao likovno sredstvo slikovnice	14
5.1.1. Povijest ilustracije.....	15
5.1.2. Vrijednost ilustracije.....	16
5.1.3. Stilovi ilustracije	17
6. Praktični dio završnog rada – likovno-kreativne igre poticane slikovnicom za djecu	18
Zaključak	25
Literatura	26
Izjava o izvornosti završnog rada.....	28

Uvod

U mnoštvu igračaka i sredstava koja su danas ponuđena djetetu, jedno je zasigurno uvijek prisutno – a to je slikovnica. Veliki spektar različitih vrsta, oblika, boja, tematike i dimenzija stavlja nas pred pitanje koju slikovnicu ponuditi djetetu. Zbog toga će, sukladno temi, kroz ovaj rad prvi naglasak biti na razvojnim karakteristikama djece rane, odnosno jasliske dobi. Potrebno je razumijeti osnovne značajke djetetova razvoja na svim područjima kako bi mu se mogao ponuditi kvalitetan, zanimljiv i prikladan sadržaj. Na ovu temu se nastavlja i njegov odnos prema likovnosti koji je u jasliskoj dobi vrlo jedinstven i značajan.

Drugi je naglasak na samoj slikovnici, njenoj definiciji i vrijednosti, razvoju kroz povijest, vrstama i funkcijama te oblikovanju. Za izbor dobre slikovnice nije dovoljno poznavati dijete i njegove interese već i sadržaj koji se pred njega stavlja. Slikovnica ne započinje postojati kao takva nego se kroz povijest postepeno formira i njena se definicija precizira. Zbog mnogobrojnih funkcija, ali i velike trgovačke potražnje, broj slikovnica je do danas znatno porastao. S velikim brojem i sudjelovanjem ponekad nestručnih osoba u njenoj izradi, javlja se i upitnost kvalitete. No, autori donose niz funkcija i kriterija koji doprinose prepoznavanju dobre i kvalitetne slikovnice za dijete.

Istaknuti dio govora o slikovnici čini zasebno poglavlje o likovnom izražavanju u slikovnici, tj. o ilustraciji. Kao i sama slikovnica, i ilustracija je prošla kroz povijesni razvoj i mnoge promjene. O ilustraciji se može govoriti i odvojeno od slikovnice jer je ona u početku bila, a i danas je, sastavni dio različitih ilustriranih knjiga. S razvojem tiska i novim metodama izrade povećala se i njena distribucija.

Posljednji dio rada odnosi se na praktični dio, a to je izrada slikovnice za djecu jasliske dobi te njena uporaba u skupini uz nekoliko ponuđenih likovnih igara. Tema slikovnice je „stvaranje svijeta“ zbog bogatog i zanimljivog sadržaja za djecu jasliske dobi. Djeca su imala priliku slušati te pitanjima i razmišljanjima sudjelovati o obradi slikovnice. Osim toga, uključivali su se u različite likovne igre koje su pratile podteme same slikovnice te su kroz njih lakše mogla doživjeti sami sadržaj.

1. Razvojne karakteristike djece rane dobi

Preduvjet nastanka dobre i kvalitetne slikovnice je dobro poznavanje recipijenta, ali i same slikovnice s njenom svrhom, značajkama i funkcijama. Na današnjim se slikovnicama češće može pronaći informacija kojoj je dobi prilagođena slikovnica, što roditelju uvelike olakšava izbor. (Martinović i Stričević, 2011) Prvo razdoblje života prepuno je raznih promjena, takav se razvoj ni u jednom drugom životnom razdoblju ne može zapaziti. (Vasta, R., Marshall M. Haith, Scott A. Miller, 2005) Razvoj do treće godine života može se pratiti na motoričkoj, spoznajnoj, govornoj, emocionalnoj i socijalnoj razini te na razvoju igre, likovnih i glazbenih sposobnosti. (Starc, Čudina Obradović, Pleša, Profaca, Letica, 2004) Ovdje je osim obiteljskog doma važan i institucijski kontekst sa svojim sociopedagoškim i materijalnim kontekstom. (Petrović-Sočo, 1997)

1.1. Razvojna dob od prve do druge godine života

U ovom periodu razvoja dijete se znatno usavršava u motoričkim aktivnostima, otvoreno je za istraživanje i stjecanje novih iskustava. (Starc i sur., 2004) Razvoj vještina događa se kroz tri faze, u prvoj fazi dijete pokušava izvesti određeni pokret, no nedostaje mu pripremna i završna komponenta, druga je faza ponešto složenija, u njoj dijete posjeduje mjeru kontrole nad pokretima no tek u trećoj fazi pokreti čine skladnu radnju. (Vasta i sur., 2005) U razvoju ravnoteže i koordinacije ističu se pokreti održavanja ravnoteže kao što su stajanje, puzanje na koljenima i penjanje, samostalno hodanje ili hodanje uz pomoć predmeta, kretanje žurnim koracima te odskok s jednom nogom. Usvaja i pokrete baratanja predmetima poput bacanja igračkica ili guranja igračkica nogom, stavljanje predmeta u posudu, okretanje listova, građenje tornja i šaranje olovkom. (Starc i sur. 2004) Iako razvoj motoričkih sposobnosti velikim dijelom ovisi o fizičkoj datosti, on se znatno usavršava kroz igru te fizičku i socijalnu interakciju. (Vasta i sur., 2005)

Spoznajni razvoj obilježen je spoznavanjem vanjskog svijeta. Okolinu istražuje okretanjem, bacanjem, trganjem i drugim pokretima, usklađuje motorne radnje kako bi dohvatio ono što se nalazi u vidnom polju. Sve više usmjeruje pažnju na događaje te

ulazi u njihovo istraživanje. Razvoj mišljenja prepoznaje se u rješavanju problemskih situacija, a s vremenom se ovo vanjsko rješavanje problema metodom pokušaja i pogrešaka pretvara u unutarnje rješavanje zamišljanjem aktivnosti. (Starc i sur., 2004)

U govornom području dolazi do verbalne faze i usavršavanja percepcije glasova materinjeg jezika. Ponavlja riječi i imenuje pomoću zvukova iz prirode, razvija se razumijevanje jednostavnog govora, a zatim i složenijih naloga. S 18 mjeseci dolazi u razdoblje „eksplozije imenovanja“ u kojem dolazi do velikog usvajanja novih riječi. S dvije godine uz imenovanje koristi i jednostavne glagole, negacije, rječice i opisne pridjeve. (Starc i sur., 2004)

Socio-emocionalni razvoj praćen je prepoznavanjem i izražavanjem emocija: pokazuje ponos, ljutnju, ljubomoru te ljubav prema poznatim osobama. Značajna je privrženost bliskim osobama te osjećaj straha i nelagode u trenucima odvojenosti. Razvija pojam o sebi: zna svoje ime, spol, prepoznaje samo sebe te se počinje vrednovati. Ujedno se pojavljuje i negativizam te promjena raspoloženja i ponašanja. Sve više raste njegov interes za vršnjake koji se iskazuje i kroz prve oblike prosocijalnog ponašanja. (Starc i sur., 2004)

U igri dominira funkcionalna igra s težištem na uspravljanje, hodanje, bacanje i stavljanje predmeta, ponavljanje zvukova itd. Javlja se i konstruktivna igra stvaranja različitim predmetima te simbolička igra. Na društvenoj razini igre ističe se igra promatranja, samostalna, usporedna, usporedno-svjesna, jednostavna socijalna i komplementarno-uzajamna igra. (Starc i sur., 2004)

1.2. Razvojna dob od druge do treće godine života

S dvije godine dijete je već svladalo stabilnost i mnoge motoričke pokrete te ih dalje usavršava kroz igre balansiranja i kretanja, čučanja i ustajanja, stajanja na jednoj nozi ili nekom predmetu. (Starc i sur., 2004) Premda tijekom trčanja često pada, ono brzo ustaje i nastavlja svoju aktivnost. (Andrilović i Čudina-Obradović, 1994) Sve se više usklađuje koordinacija ruku i nogu te mijenjanje smjera hodanja i kretanje unatrag. Kod trčanja prisutno je dodirivanje tla s cijelim stopalom te se još uvijek može vidjeti ukočenost pri trčanju. Voli sunožno poskakivati i penjati se na različite predmete. U baratanju predmetima i dalje je zastupljeno bacanje, a sve se više razvija i hvatanje lopte. Gradi sve veće tornjeve uz pomoć kockica i drugih predmeta te ih stavlja u niz.

Usavršavanje fine motorike prepoznaje se u korištenju malih škara, savijanju papira, listanju stranica, povlačenju crta olovkom i služenju priborom za jelo. (Starc i sur., 2004)

Spoznajni razvoj obilježen je prepoznavanjem svojstava različitih predmeta i njihovim baratanjem te aktivnim isprobavanjem i istraživanjem. Pažnju sve više usmjerava na zanimljive događaje i pojave, no ona se još uvijek vrlo lako odvraća. U razvoju mišljenja javlja se simbolička funkcija, a veliki napredak se može primjetiti i u rješavanju praktičnih problema. Prepoznaje cjelinu i njene dijelove i može imenovati cijelinu na temelju nekog dijela. Razlikuje i pridružuje boje, oblike i veličine. Pamćenje se usavršuje prepoznavanjem i prisjećanjem na ono što se ranije dogodilo. (Starc i sur., 2004) Petrović-Sočo (1997) u svom akcijskom istraživanju donosi rezultat da djeca u dobi od 28 mjeseci nisu mogla samostalno otkriti unutaraju povezanost slika u nizu te pomoć odgojiteljice bila neophodna. Odgojitelj u tom procesu može komunicirati s djecom kroz pitanja ili komentare o slici, kroz povratni unformaciju na djetetovo zapažanje te poticaj na slobodan izričaj o slici. (Petrović-Sočo, 1997)

Znatno se razvija govor proširivanjem strukture rečenice i ispravnim izgovaranjem svih samoglasnika i 10 do 15 suglasnika. Još uvijek se javljaju pogreške u izgovoru i leksičke dislalije. Njegov je govor razumljiv, sposobno je voditi jednostavne razgovore, ispričati kratku priču i svoj doživljaj. Napamet usvaja pjesmice i voli slušati kratke priče i bajke. Postupno se javlja imperativni govor u izražavanju zahtjeva, naloga, žalbi i prijetnji. (Starc i sur., 2004) Rečenice se uglavnom sastoje od dvije, a zatim i tri do pet riječi, a riječnik je obogaćen te sadrži oko pedeset riječi. (Andrić i Čudina-Obradović, 1994)

Nakon druge godine na području socio-emocionalnog razvoja javljaju se mnogi strahovi: strah od snažnih zvukova, velikih objekata, različitih promjena u prostoru, odlaska na spavanje i drugih situacija. Izražena je ljubomora i potreba da osoba kojoj je dijete privrženo neprestano bude nazočna i usmjeruje pažnju na njega. Razvija pojam o sebi kroz poznavanje dijelova svog tijela i osjeta, prepoznavanje vlastitog lika te spolnih uloga. Pojavljuje se i samoregulacija, no ona još uvijek nije znatno razvijena. Postaje sve više samostalno i neovisno, mnoge stvari želi učiniti samo te odbija veliki dio tuđih zahtjeva. Češći je odnos s vršnjacima, ali i ljubomora i rivalstvo zbog određenog mjesta, igračkica ili naklonosti odrasle osobe. (Starc i sur., 2004) No, osim odnosa s odraslim osobama i odnosi s vršnjacima mogu doprinjeti spoznajnim promjenama. (Vasta i sur., 2005) Osjeća empatiju prema drugima iako još ne razumije moralna pravila, a osjećaj

krivice se javlja tek pred drugim osobama zbog njihovih reakcija. (Starc i sur., 2004) Dijete u ranoj dobi još nema kontrolu nad izražavanjem vlastitih emocija, socijalnim učenjem ono ju postupno stječe. (Vasta i sur., 2005)

Voli igre pretvaranja, funkcionalne igre te konstruktivne igre, no igra je u ovom razdoblju ponešto složenija od prethodnog razdoblja. (Starc i sur., 2004)

2. Dijete i likovnost

Za dijete je svojstveno da se voli likovno izražavati, kroz taj proces pokazuje svoje zanimanje i uzbuđenje. (Grgurić i Jakubin, 1996) Njegova sposobnost likovnog izražavanja urođena je i spontano se razvija kroz odnos njegove unutrašnjosti i okoline, ali i kroz individualni likovni rad. (Belamarić, 1986) Faze razvoja pritom ne mogu se međusobno odijeliti jer se isprepliću i nastavljaju jedna na drugu. (Starc i sur., 2004) Osobito je važan razvoj ruke, šake i prstiju, razvoj znanja o okolini te razvoj sposobnosti prikazivanja okoline. (Grgurić i Jakubin, 1996)

Do treće godine zastupljena je faza šaranja koja je više potaknuta istraživanjem pokreta ruke nego samim tragom olovke koji ostaje na papiru. Pritom pokreti većinom nemaju određeni cilj nego se odvijaju spontano te se kao rezultat pokazuju zakrivljene ili polukružne crte te šaranja „gore-dolje“. (Starc i sur., 2004) Ipak kao rezultat ovog šaranja može doći do pojave nekog prepoznatljivog oblika koje dijete zatim i imenuje. Neka su djeca vođena vizualnim aspektom, tj. svladavanjem oblika i izborom boja. Ono aktivno želi doživjeti sadržaj te ga neprestano mijenja. Dijete u ranoj dobi ne može spoznati objekt u cjelovitosti, nego ima skup pojedinačnih doživljaja. (Grgurić i Jakubin, 1996) Linija je prvi likovni znak koji koristi, a ona označava izraz i čin. (Belamarić, 1986)

Tijekom ranog razvoja do treće godine dijete se još nalazi u predpojmovnom razdoblju, a njegov je pristup okolini obilježen spontanošću. Igra u kojoj su zastupljeni svi djetetovi perceptivni organi je najvažniji aspekt njegove aktivnosti u ranoj dobi. Igra se s razvojem pretvara u radne aktivnosti, a kroz nju se odvijaju jednostavni oblici učenja. Slučajni likovni izraz u dobi od prve do treće godine zapravo nije slučajan, već je načinjen od crta koje su plod niza jednostavnih pokreta. Značajka ovog crtanja je grčevito držanje olovke bez pomicanja zgloba, a o pokretima podlaktice ovisi smjer i duljina crta. U središtu djetetove pozornosti nije kontrola linije nego uživanje u njenom

stvaranju. U početku dijete rijetko diže olovku s papira, a kad se zgrčenost zglobova počne opuštati, dijete čini manje lukove. Pritom aktivnost crtanja traje većinom manje od jedne minute. Autori Grgurić i Jakubin (1996) donose analizu crteža djece u dobi od 16 do 21 mjeseca te ističu razvoj crte od pokreta naprijed-natrag do pojave krivulja i petlji. Ova faza prati razvoj senzomotoričnih sposobnosti i za njeno razumijevanje potrebnije je pratiti proces crtanja nego gotovi rad. Slučajni crtež je prvi korak do kontroliranja pokreta i ostavljanja željenog traga na papiru. (Grgurić i Jakubin, 1996) Stvaranje linija postupno se pretvara u sposobnost izražavanja. Belamarić (1986) naglašava funkciju oblika koja je neodvojiva od pokreta te napominje da dijete kroz oblik ne gleda njegov izgled nego svrhu oblika i ono što taj oblik pokreće, a time dolazi do apstraktne razine pojava. Dječje šaranje često se pripisuje dječjoj nesposobnosti, no takvo je razmišljanje plod nerazumijevanja sadržaja i načina izražavanja djeteta. (Belamarić, 1986)

Pozitivna reakcija odraslih potiče razvoj likovnih sposobnosti, a postavljanje pitanja ga usmjerava na proces i rezultat rada. (Starc i sur., 2004) No, dijete nema potrebu prikrivati osjećaje, tijekom procesa crtanja i slikanja otvoreno govori o svom radu. (Grgurić i Jakubin, 1996) Osim pozitivnih povratnih informacija odraslih, potrebno je emocionalno ozračje topline i prihvatanja te poštivanje njegove usredotočenosti na likovni rad. (Starc i sur., 2004) Doživljaji u ranoj dobi vrlo su važni i ostaju prisutni kroz cijeli život, zbog toga mu treba omogućiti da otkriva ljepotu i da se likovno izražava. (Grgurić i Jakubin, 1996)

Kako bi se to postiglo, djetetu treba biti dostupan likovni materijal, ali ujedno treba paziti na njegovu sigurnost pri baratanju istim. Tijekom likovnog procesa, odrasla osoba treba pokazivati zanimanje i poticati ga na objašnjavanje vlastitog rada. (Starc i sur., 2004) Ukoliko je njegov rad neometan, ono će kroz likovno djelo na iskren i spontan način izraziti svoj stav. (Grgurić i Jakubin, 1996) Grgurić i Jakubin (1996) navode obilježja dječjeg izraza, a to su spontanost, ekspresija, skladnost te ritmičnost.

3. Slikovnica

Slikovnica se neizostavno nalazi u svakodnevnom okruženju djeteta. Ono dolazi u doticaj s njom već u najranijoj dobi. Često ju se definira kao knjigu koja se sastoji većim dijelom od slika ili samo od slika tj. crteža. U svakom slučaju, slika je temelj

slikovnice i bez tog temelja ona ne bi ni postojala. (Martinović i Stričević, 2011) Vrijednu definiciju slikovnice daju autorice Balić-Šimrak i Narančić Kovač (2011/12, str. 12.), ističući da je slikovnica „medijski složeno djelo koje podjednako uzima i od književnosti i od likovnih umjetnosti, pri čemu nastaje nova umjetnička cjelina, po naravi savim intermedijalna, kojoj je u temelju dijaloško načelo“. Premda u nekim slikovnicama nema ispisanog teksta, on se usmeno stvara na temelju datih slika. (Martinović i Stričević, 2011)

Iako je pri spominjanju slikovnice možda prva pomisao na njenu zabavnost, danas je sve veća svijest o njenoj obrazovnoj vrijednosti. (Šišnović, 2011) Kao podvrsta umjetničke knjige, ona također ima i status umjetnosti. (Narančić Kovač, 2015) Martinović i Stričević (2011, str. 40.) navode da, iako se pretežito sastoji od slika, „zbog različitih oblika i materijala od kojih može biti napravljena te zbog funkcija koje ju karakteriziraju, primjerenije ju je odrediti kao prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djeci“. Ona nije u svim slučajevima prvi djetetov doticaj s tekстом, no najbogatiji je izvor u kojemu se mogu susresti s pisanom riječi. (Martinović i Stričević, 2011) Jedan od kriterija definiranja slikovnice jest upravo dječja recepcija odnosno proces čitanja. (Hameršak i Zima, 2015)

Velika uloga u procesu odgoja, pridonijela je i porastu broja slikovnica. (Šišnović, 2011) Zbog velikog broja i različite kvalitete, potrebno je pri odabru voditi računa o dobi djeteta, njegovim interesima i mogućnostima. (Šišnović, 2011) Crnković i Težak (2002) naglašavaju da je malo pravih umjetničkih slikovnica te zbog toga mnogi autori uzimaju postojeće književne tekstove čija je vrijednost već utvrđena. Zahtjev kvalitetne slikovnice treba odgovoriti kriteriju za procjenu likovne umjetnosti, jezika i književnosti, likovno-tehničke opremljenosti, prikladnosti dobi djeteta i obradi teme. (Martinović i Stričević, 2011) Najbolja je slikovnica ona čiji tekst i ilustracija mogu zasebno stajati tako da ni jedno ne gubi svoje značenje i intenzitet. (Crnković i Težak, 2002) Za ostvarivanje odgovarajuće kvalitete potreban je tim koji se sastoji od stručnjaka iz svakog navedenog područja. Ukoliko je slikovnica anonimna, s pravom se može dovesti u pitanje njena kvaliteta. (Martinović i Stričević, 2011)

3.1. Povijest slikovnice

Pojam slikovnice prije polovice 19. stoljeća označava svaku knjigu koja je opremljena slikama, a tek kasnije se odnosi na knjige s ilustracijama za malu djecu. (Batinić i Majhut, 2000) U sklopu Centra za dječju knjigu i štampu Saveza društava Naša djeca 1961. godine organiziran je prvi stručni skup koji se odnosio na savjetovanje o slikovnici, pritom se naglasak stavlja na odnos slike i teksta te na dobne razlike primatelja slikovnice. (Hameršak i Zima, 2015) Autori donose podatak da je zatim od 1968. do 1982. godine na zagrebačkom tržištu trajala analiza tržišta slikovnica i ilustriranih knjiga za djecu. (Posilović, 1983) Autorica Dobrila Belamarić 1969. godine donosi likovnu, literarnu i pedagošku analizu slikovnice te od tristotinjak slikovnica jednu trećinu osjenjuje pozitivno. (Hameršak i Zima, 2015) Istraživanjima vezanim uz slikovnicu bavili su se i drugi autori i skupovi: simpozij u Zagrebi 1971., Savjetovanje povodom Međunarodnog dana dječje knjige, 1945. je organizirana izložba „Od slikovnjaka do vragobe: hrvatske slikovnice do 1945.“, napisani su brojni stručni i znanstveni radovi koji se mogu pronaći u časopisima „Predškolsko dete“, „Umjetnost i dijete“ i „Život i škola“. (Martinović i Stričević, 2011) Autori Martinović i Stričević (2011) navode kao činjenicu tezu da se zbog mnoštva istraživanja više zna o slikovnicama tijekom povijesti nego o današnjim slikovnicama te postavljaju pitanje kvalitete današnjih slikovnica kojima tržište obiluje.

Prve slikovnice nastajale su u kontekstu tiskarstva i nakladništva, ovdje treba izdvojiti autore Štefku Batinić i Berislava Majhuta. Zbog nedostatka tiska u boji, slikovnice se od početaka nisu pojavljivale učestalo kao knjige za odrasle. Za njihovo tiskanje koristila se tehnika drvoreza kako bi se nakon tog procesa slikovnica bojala rukom. Pojava tiska u boji, koja započinje u Njemačkoj i Velikoj Britaniji, omogućila je i širenje tiska slikovnice. (Martinović i Stričević, 2011)

Prilagođavanje literature djeci započinje iz vjerskih okvira, prilagođavanjem i ilustriranjem katekizama i biblijskih knjiga, a nakon toga proširuju se basne, slovarice i početnice. „Orbis sensualnum pictus“ autora Jana Amosa Komenskog smatra se prvom slikovnicom. Tiskana je 1658. godine u Nurnbergu. Nakon te slikovnice, ili prema današnjim kriterijima gledano ilustrirane knjige, pomalo se usustavljuje objavljivanje slikovnica. (Martinović i Stričević, 2011) Ona je na neki način poslužila kao uzor kasnijim ilustriranim knjigama iz raznih područja. (Čičko, 2000) Autorica Čičko (2000)

navodi J. Bertucha kao oca slikovnice na europskom području zbog njegovog izdanja „Slikovnice za djecu“ u 12 tomova sa šest tisuća bakroreza. Prvom polovicom devetnaestog stoljeća pojavljuju se slikovnice poetskog tipa oslikane ilustracijama kasnoromantičnog stila. Valja spomenuti poznatu slikovnicu „Janko Raščupanko“ autora Henricha Hoffmanna koja na drugačiji, često osporavan način, svome čitateljstvu želi prenjeti norme i vrijednosti. Krajem devetnaestog stoljeća Lothar Meggendorfer pojavljuje se kao prvi autor trodimenzionalnih i pop up knjiga. (Batinić i Majhut, 2000) Međutim, slikovnice se znato kasnije pojavljuju u Hrvatskoj nego u Njemačkoj i Velikoj Britaniji. (Batinić i Majhut, 2001) Tek 1869. godine se pojavljuje riječ „slikovnjak“ koja pokriva prvenstveno dječje knjige iz Njemačke i Francuske. Lavoslav Hartman je jedan od najistaknutijih nakladnika početaka dječje knjige na našem području. (Martinović i Stričević, 2011)

Dječja knjiga u počecima je više podrazumijevala ilustrirane knjige nego same slikovnice. (Martinović i Stričević, 2011) U nakladništvu Albrechta i Fiedlera 1880. izlazi bogato ilustrirana knjiga „Pričalica“. Knjižare Mučnjak i Senftleben 1880. godine na svom popisu nabrajaju nekoliko slikovnica na hrvatskom jeziku: Priča o ružici, Nova slikovnica za malu djecu, Milovanka, Priča o pepeljugi, Priča ob obuvenom mačku. (Batinić i Majhut, 2000) Kako prva slikovnica nije sačuvana, postoje različiti podaci o izdavanju prve slikovnice: neki smatraju da je izdana 1863. godine. (Martinović i Stričević, 2011) 1885. godine je objavljena najstarija hrvatska slikovnica koja je sačuvana: „Domaće životinje“ autora Dragutina Albrechta. Ova slikovnica sadrži osam litografija domaćih životinja u realističkom stilu. (Batinić i Majhut, 2000) U vremenu između dva rata postignut je vrhunac hrvatske naklade slikovnica. (Batinić i Majhut, 2001) Slike koje se koriste za slikovnice pretežito su kupljene od inozemnih ilustratora ili se slike hrvatskih autora tiskaju u inozemstvu. Većina autora i ilustratora nije navedena tijekom tiskanja, a slike su u realističnom ili secesijskom stilu. (Martinović i Stričević, 2011)

O slikovnicama nakon 1945. ima vrlo malo informacija zbog nedostatka bibliografije. Antonija Posilović vodila je temeljitiju analizu slikovnica u razdoblju između 1968. i 1982. godine, te se prvenstveno bavi istraživanjem kvalitete tadašnjih slikovnica. Iz ovog istraživanja saznaje se da je u vremenu od navedenih 14 godina objavljeno oko 230 slikovnica, od kojih je tek manji dio domaćih. (Martinović i Stričević, 2011)

Za slijedeće razdoblje do 1997. godine ponovno nema informacija. Od 1997. do 2008. godine ponovno se pojavljuje pad broja nakladnika knjiga za djecu i mladež. Prema analizi dokumentacije Hrvatskoga centra za dječju knjigu u razdoblju od 2007. do 2009. godine izdana je 481 slikovnica za najmlađe i knjiga za djecu mlađe dobi. Najistaknutiji nakladnici prema broju spomenutih knjiga su Egmont, Naša djeca, Forum, Mozaik knjiga i VBZ. Nakladnici Kašmir promet i Autorska kuća bave se isključivo izdavanjem naslova hrvatskih autora i ilustratora. (Martinović i Stričević, 2011)

3.2.Vrste slikovnice

Među nastarijim slikovnicama mogu se izdvojiti tri vrste slikovnica prema ulozi teksta: slikovnice bez teksta, slikovnice s tekstem u stihovima i narativne slikovnice s jednom ili više priča. (Martinović i Stričević, 2011) Danas se slikovnice dijele prema različitim kriterijima: prema obliku, strukturi izlaganja, sadržaju, likovnoj tehnici i sudjelovanju recipijenta. (Majhut i Zalar, 2008)

Prema obliku postoji leporello, pop-up, nepoderiva, slikovnica igračka i multimedijaska slikovica. Prema strukturi izlaganja, slikovnica se može podijeliti na narativnu i tematsku. Po pitanju sadržaja slikovnice su vrlo različite s obzirom na različite teme koje obrađuju: abeceda, životinjski svijet, svakodnevni život... U podijeli prema likovnoj tehnici razlikuje se slikovnica stvarnih dječjih crteža i crteža umjetnika, interaktivna slikovnica, strip-slikovnica, fotografska i lutkarska slikovnica. Prema posljednjem kriteriju podjele, sudjelovanju recipijenta, može se govoriti o slikovnici kojom se dijete može samostalno služiti i o slikovnici za koju mu je potrebna pomoć odraslih. (Majhut i Zalar, 2008) Neki autori prema funkciji određuju i vrstu slikovnice te spominju spoznajno-pojmovnu, informativnu i umjetničku slikovnicu. (Crnković i Težak, 2002)

U Zapadnoj Europi pojavljuju se problemske slikovnice koje sadrže elemente svakodnevnog života i međuljudskih odnosa. Njihova je zadaća olakšati djetetu problemske situacije svakodnevnog života. (Čičko, 2000)

Sukladno razvoju i zahtjevima vremena, danas je dostupna i multimedijalna slikovnica koja uz tekst i sliku sadrži i zvuk, animaciju i interaktivnost. (Štefančić, 2000)

3.3.Uloga i funkcije slikovnice

Slikovnica u djetetovu životu ima vrlo značajnu ulogu, ona „svakodnevno uveseljava, odgaja i obrazuje veliki broj dece rane dobi“. (Šišnović, 2011; str. 8.) Ona je „prvo likovno-literarno djelo koje dijete susreće i doživljava svim osjetilima“. (Crnković i Težak, 200; str. 88.) Pomoću nje dijete lakše upoznaje suvremeni svijet. (Šišnović, 2011.) Slikovnice su od početaka služile za poučavanje, prvenstveno za moralni, duhovni i vjerski odgoj djece. (Martinović i Stričević, 2011) Autori Martinović i Stričević (2011; str. 52.) ističu da „slikovnica kakva je u današnje vrijeme prisutna na tržištu raspoložive dakle pedagoškim, psihološkim, umjetničkim i jezičnim potencijalima na dijete te kao takva treba biti u korespondenciji s potrebama onoga komu je namijenjena.“ Njeni sadržaji trebaju biti obrazovni i voditi od poznatoga prema nepoznatome, kako bi dijete pomoću jednostavnih pojmova moglo shvatiti složenije sadržaje. (Šišnović, 2011) U slikovnici u kojoj je važnija spoznajna od estetske funkcije, likovni umjetnik ne stvara sam predodžbu djela već prati predodžbu autora teksta i autora zamisli. (Čačko, 2000)

Slikovnica prema različitim autorima sadrži u sebi više funkcija. Spoznajna funkcija slikovnice doprinosi razumijevanju samoga sebe i svijeta koji ga okružuje. (Šišnović, 2011) Pomoću nje dijete provjerava vlastite spoznaje i potvrđuje ih. (Čačko, 2000) Može pomoći u razumijevanju konkretnih situacija u obitelji, vrtiću ili drugim situacijama u kojima se dijete nalazi. (Šišnović, 2011)

Druga istaknuta funkcija slikovnice je socijalizacijska i iskustvena, ona potiče razvoj novih znanja i jačanje prijateljstava. (Šišnović, 2011) Djetetu na zanimljiv i kreativan način pruža posredno iskustvo o stvarima koje ne može samo iskustiti. (Martinović i Stričević, 2011) Za razliku od nekadašnjeg načina života gdje je dijete raslo promatrajući različite zanate, danas djeca imaju sve manje prilike da iskuse ovu vrstu stvarnosti, ovdje slikovnica ima ulogu spajanja generacija kroz komunikaciju djeteta i roditelja. (Čačko, 2000)

Informacijsko-odgojna funkcija omogućuje razvoj mišljenja i pomaže djetetu razumijeti veze između stvari i pojava. (Martinović i Stričević, 2011) Kroz ovu funkciju dijete dobiva odgovore na mnoga pitanja kojih možda nije bilo ni svjesno. (Čačko, 2000) Slikovnica ima, naravno, i estetsku funkciju zahvaljujući likovnom izričaju koji

kod djeteta pomaže formirati osjećaj za lijepo. (Šišnović, 2011) Ona djeluje na djetetovu misao i osjećaj te utječe na formiranje ukusa. (Čačko, 2000)

Zabavna funkcija slikovnice omogućuje da dijete kroz igru uči, razvija naviku za korištenjem slikovnica, a zatim i drugih knjiga, obogaćuje svoju maštu i pogled na svijet. (Šišnović, 2011) Ona je na neki način i preduvjet svih ostalih funkcija. (Martinović i Stričević, 2011) Zbog toga treba paziti da čitanje slikovnice ne postane dosadan i odbojni čin, već igra i zabava kroz koju će dijete upijati skriveno znanje. (Čačko, 2000)

Na kraju, utjecaj društva i prenošenje pozitivnih stavova i vrijednosti može se označiti kao društvenu funkciju slikovnice. (Šišnović, 2011) Neki autori navedenim funkcijama nadodaju i govorno-jezičnu funkciju koja doprinosi razvoju fonemske i fonološke osviještenosti, pomaže djetetu u bogaćenju riječnika te potiče razvoj drugih predčitalačkih vještina. Ove funkcije ne mogu se odvojiti jedna od druge, međusobno se isprepliću i nadopunjuju. (Martinović i Stričević, 2011)

4. Oblikovanje slikovnice

Slikovnica svojim izgledom i sadržajem treba biti prilagođena djetetu rane dobi. Tako će se s jedne strane očuvati njegova tjelesna sigurnost, a s druge strane zadovoljiti razvojne potrebe. (Šišnović, 2011) Ona mora biti „od čvrstog materijala, bez oštrih rubova ili od mekanog, savitljivog materijala“. (Šišnović, 2011, str. 8.-9.) Odabrani materijal je najčešće karton ili papir, drvo, plastika te tkanina. Vrsta odabranog materijala ovisi i o dobi djece, tako zbog nedovoljno razvijene fine motorike za djecu do treće godine nisu prikladne slikovnice sa stranicama od tankih papira. (Kümmerling-Meibauer i Meibauer, 2019) Pri njenom oblikovanju treba voditi računa o tome da je slikovnica „prvi dječji udžbenik“, a ta se uloga osobito očituje u slikovnicama koje kombiniraju ikoničku i taktilnu metodu. Različiti opipljivi oblici na stranicama ostvaruju taktilnu i prostorno-predodžbenu ulogu. (Hlevnjak, 2000) Jedan od preduvjeta stvaranja dobre slikovnice je dobra međusobna suradnja autora i ilustratora koja će omogućiti povezivanje umjetničke i pedagoške vrijednosti. (Šišnović, 2011) U usklađivanju slike i teksta važan element je oprema koja uključuje prijelom i grafičke elemente. (Hlevnjak, 2000)

4.1.Boja

Ilustracije u slikovnicama omogućuju razvoj prvih spoznaja o boji i o samoj umjetnosti. (Šišnović, 2011) Boje svojim skladom privlače djetetovu pozornost, jer ono u sebi ima već urođeni osjećaj za boju. (Crnković i Težak, 2002) Mogu se koristiti čiste boje ili brojni tonovi, a na slici se u međusobnom odnosu mogu stvoriti različiti kontrasti. (Jakubin, 1999) Dijete će najčešće odabrati osnovne boje i zelenu radi njihova intenziteta. (Crnković i Težak, 2002) Najjači intenzitet ima crvena boja, a time je ujedno i najprivlačnija. U sebi nosi simboliku ljubavi i radosti te djeluje snažno i raspoložujuće, a ponekad i razdražujuće. S druge strane, žuta djeluje olakšavajuće i poticajno, odaje dojam svjetla i topline. Svojstva plave boje suprotna su od crvene, ona je hladna i pasivna, mirna boja. Važno je istaknuti da potiče koncentraciju te otvorenost za razmišljanje i osjećaje. Zelena boja također djeluje umirujuće, blago i stabilno. (Jakubin, 1999)

4.2. Format i dimenzije

Veličina slikovnice mora biti prilagođena djetetu tako da je u skladu s njegovom širinom vidnog polja i veličinom ruku. Prema Šišnović (2011), dimenzije slikovnice trebale bi biti 15x20 ili 20x20 cm. Oblik i količina teksta u slikovnici također treba biti u skladu s dobi djeteta, te će tako za najmlađi uzrast slova biti krupnija, a s razvojem dobi, slova će se smanjivati, a količina teksta povećavati. (Šišnović, 2011) Postoje i velike likovnice koje su u službi jačanja veze između glasova i simbola, te pomažu u uočavanju smjera teksta, granica riječi te razlike između velikih i malih slova. Takva vrsta slikovnice treba sadržavati predvidiv tekst koji je dobro potkrepljen ilustracijama. Preporučene dimenzije su 30x45 cm okomite ili vodoravne orijentacije. (Moomaw i Hieronymus, 2008)

5. Likovno izražavanje u slikovnicama

Ilustracije u slikovnicama za djecu najmlađe dobi trebaju biti jednostavne i s manje detalja, a postupno s razvojem dobi trebaju postajati složenije i bogatije. Ilustracije mogu biti nedovršene kako bi potaknule dijete na samostalno stvaranje slike o sadržaju i likovima dotične slikovnice. (Šišnović, 2011) Otvorena je mogućnost i da dijete samo stvara ilustracije na temelju jasnih tekstova. (Crnković i Težak, 2002) Ilustrator je u ovom procesu kreator i interpretator, priča i njen ugođaj ga potiče na stvaranje slike. (Hlevnjak, 2000) Pri oblikovanju likovnog dijela slikovnice treba obratiti pozornost na jasnoću, zanimljivost te osobito na boju i dinamiku crteža. (Crnković i Težak, 2002) Dobar ilustrator u svojoj slici ostavlja otvorenu mogućnost interpretacije, njegovo djelo pojačava ugođaj teksta. Slikovnica treba sadržavati sliku koja „neće opterećivati suvišnim detaljima, niti će odvlačiti dječju pažnju na nebitno, niti će zatvarati prostor slobodnim asocijacijama“. (Hlevnjak, 2000; str. 8.)

Ilustrator pri stvaranju slike ima bogati izbor načina na koji će to ostvariti – kroz crtanje, slikanje, kolažiranje, fotografiranje ili na neki drugi način. (Hlevnjak, 2000)

5.1. Ilustracija kao likovno sredstvo slikovnice

Na odnosu slike i teksta počiva sadržaj, a time i kvaliteta slikovnice. (Martinović i Stričević, 2011) Djeca rane i predškolske dobi svoje predodžbe oblikuju pomoću slike, a najpogodnija je „ona slika koja sadrži malo pojedinosti te koja predmete i pojave prikazuje kao općenite, s manjim brojem jasnih ploha.“ (Martinović i Stričević, 2011; str. 56.) Svako literarno djelo namijenjeno djeci rane dobi u sebi treba sadržavati ilustraciju, ona će doprinjeti razvoju predodžbenog svijeta, fantazije i senzibiliziranju ličnosti. (Crnković i Težak, 2002) Osim toga, ilustracija u slikovnici proširuje priču i dopunja predodžbu čitatelja. (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011/12) Dakle njena uloga nije isključivo prepričavanje teksta nego unošenje novih vrijednosti te povezivanje s umjetnošću. (Crnković i Težak, 2002) S razvojem djetetove dobi i spoznaja, mijenja se i funkcija ilustracije, više nije pretežito informativna nego se oblikuje u doživljajnu, što uključuje sve veći poticaj korištenja i razvoja mašte kod djeteta. (Martinović i Stričević, 2011)

5.1.1. Povijest ilustracije

Na našem se prostoru 1527. javlja Prva glagoljska početnica koja, iako je opremljena drvorezima, ne može se smatrati ilustriranim knjigom u užem smislu. Poznate su dvije ilustracije iz 1796. u djelu Mlajssi Robinzon, kajkavskom prijevodu djela Joachima Heinricha Campea. Nikola Lauppert je prvi hrvatski ilustrator dječje knjige, a njegova ilustracija nalazi se u Basnama Ignjata Čivića Rohrskog iz 1844. godine. Ilustracije domaćih autora umnožavale su se u stranim tiskarama. Lavoslav Hartman 1863. godine objavljuje prve slikovnice, a 1864. prirodoslovne knjige i dodaje im litografije u boji. Nakon preuzimanja časopisa Bosiljak 1866. godine, trećem izdanju časopisa dodaje ilustracije. Do 1880. godine pojavljuju se zabavne slikovnice čije su ilustracije preuzete iz inozemstva. Primjer toga je Zlatna knjiga Jove Jovanovića Zmaja i Augusta Harambašića kojoj je ilustracije izradila engleska ilustratorica Emily Harding. (Majhut, 2013) Javljaju se i druga njemačka i engleska imena ilustratora, no rijetko se među njima pojavljuju pravi umjetnici. (Batinić i Majhut, 2000) 1888. izlazi Basaričekova zbirka Narodnih pripovjedaka za koju je tri litografije u boji izradio profesor risanja Petar Rogulja. (Majhut, 2013) U časopisu Bršljan od 1889. godine u svakom broju izlazi po jedna litografija u boji i dva crteža. Prvi hrvatski ilustrator slikovnica kojemu je poznato ime je Vladimir Kirin koji je ilustrirao „Dječju čitanku o zdravlju“ iz 1927. godine. (Batinić i Majhut, 2000)

Do kraja devetnaestog stoljeća prisutne su isključivo realistične slike, a tek početkom dvadesetog stoljeća javlja se secesijski crtež „s jasno izvučenim konturama i plohamo čistih boja“. (Batinić i Majhut, 2000; str. 31.) Ovaj stil ilustracije dugo je prisutan i u Hrvatskoj, a ističu se radovi Milana Ogrizovića, Arthura Rackhama i Ferdinanda Staegera. Slikovnica „Ljubite životinje“ Josipa Čaklovića iz 1918. godine također sadrži ilustracije u secesijskom stilu. (Batinić i Majhut, 2000)

Dvadesetih godina dvadesetog stoljeća fototipija i autotipija preuzimaju mjesto litografije u boji. Time ilustracija postaje jednostavnija i povoljnija za industrijsku proizvodnju. (Batinić i Majhut, 2000)

Autorica Javor (2000) donosi niz od stotinjak hrvatskih autora ilustracija od 1950. godine do danas te napominje kako autori dolaze iz različitih područja likovne umjetnosti te se većina njih ilustriranjem bavi tek usputno, a tek manji dio razvija kontinuitet u stvaranju ilustracija.

5.1.2. Vrijednost ilustracije

O ilustraciji postoje vrlo različita mišljenja – dok neki smatraju da ona uopće nije potrebna, drugi su mišljenja da ona može stajati umjesto i bez teksta jer sama po sebi priča priču. Sa sigurnošću se može ustvrditi da ona ima veliko značenje kod djeteta, jer pomaže da samo stvara priču koju još ne zna pročitati. Ona doprinosi razvoju osjećaja za estetiku i likovno stvaralaštvo. (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011/12)

Vrijednost ilustracije može se prepoznati u tvrdnji autorice Hlevnjak (2000) koja naglašava da je vrednovanje slikovnice prvenstveno vrednovanje ilustracije. Naziv „ilustracija“ koji je izveden od latinske riječi *illustris*, a donosi niz značenja poput „jasan, sjajan, svjetao, bistar, bjelodan“ itd. očito ukazuje na njeno značenje i ulogu. (Hlevnjak, 2000) Autori Crnković i Težak (2002) razlikuju dobru od loše ilustracije: dobra u djetetov emocionalni svijet donosi umjetnički izražene spoznaje, dok se loša prepoznaje po tome što ne poštuje zakonitosti psihologije. Neki autori naglašavaju da kvalitetna ilustracija „obogaćuje i djelo i čitatelja“. (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011/12; str. 10.) Ona daje karakter slikovnici. (Hlevnjak, 2000) Likovno vrijedna ilustracija mora sadržavati u sebi određene elemente, a to su stilska pročišćenost, harmonija i ritam boja te jedinstvena kompozicija. Zbog zadanih uvjeta nakladnika i nedovoljne slobode ilustratora, neke ilustracije ne zadovoljavaju spomenute elemente te se moraju ubrojiti u kič. Ne treba miješati pojam umjetnički lijepog i oku dopadljivog jer ne odgovara svaka ilustracija kriterijima estetike. (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011/12)

Proces razvoja likovnog ukusa kod djeteta počinje već od rane dobi, ovaj proces ovisi o okruženju u kojemu se dijete nalazi te o sadržajima koji su stavljeni pred njega. Kako bi ilustracije mogle oplemeniti dijete i poticati ga na kreativnost, „preporučljivo je da one budu inspirativne, da obogate doživljaj priče i potaknu imaginaciju i stvaralaštvo, te da u djetetu razvijaju osjećaj za likovno lijepo“. (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011/12; str. 11.) Zbog ove bogate zadaće ilustracije potrebno je da ilustrator, osim što treba biti dobar slikar, bude i dobar poznavatelj djetetova života i maštanja. (Crnković i Težak, 2002)

5.1.3. Stilovi ilustracije

Pri izradi ilustracije autori se mogu voditi različitim stilovima. U literaturi se navode apstraktni, stripovski, ekspresionistički, impresionistički, folklorni, naivni, realistički, nadrealistički i romantičarski stil. (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011/12)

Apstraktni stil obilježen je jednostavnošću i sažetim pristupom, dok realistički stil likove i prostor prikazuje vrlo detaljno, uredno i realistički. Stripovski stil podrazumijeva zaigranu i smiješnu formu, podsjeća na stripove koji se mogu pronaći u dnevnome tisku. Ekspresionistički stil kroz boju i manirističke poteze naglašava osjećaj, za razliku od njega, impresionistički stil se zaustavlja na određenom trenutku kojeg obogćuje svjetlosnim elementima. Oživljavanje tradicije kroz sadržaj i tehniku izrade nalazi se u folklornom stilu, dok se naivni stil odlikuje dječjim izgledom izvedbe, dvodimenzionalnošću i plošnim slikarskim pristupom. Preostaje nadrealistički stil koji obiluje maštovitim detaljima i romantičarski stil u kojemu je prisutna raskošnost ukrašavanja. Nemoguće je odrediti koji bi od ovih stilova bio najprikladniji za djecu jer je svaki od njih obojen i osobnim pristupom i vještinom samog ilustratora. (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011/12.)

6. Praktični dio završnog rada – likovno-kreativne igre poticane slikovnicom za djecu

Zbog bogatstva sadržaja koje se može ponuditi djeci, za temu slikovnice izabrala sam “stvaranje svijeta”. Slikovnicu sam izradila od mekanog i savitljivog filca intenzivnih boja. Stranice sadrže slikovne prizore od prvog do šestog dana stvaranja svijeta prema poznatom biblijskom izvještaju o stvaranju. Slikovnica je većeg formata radi lakšeg zajedničkog listanja i uočavanja oblika. Pozadina i likovi su pojednostavljeni te ostavljaju prostora djetetovoj mašti da kroz listanje i likovne igre vezane uz ovu temu ono samo dopuni i obogati sadržaj. Osim toga, cilj pripremljenih likovnih aktivnosti je obogaćivanje djetetove spoznaje o ljepoti i raznolikosti prirode, uživanje u likovnom procesu te razvoj fine motorike. (Slika 1.)

Slika 1. Naslovna strana slikovnice

Djeca su sa zanimanjem slušala sadržaj slikovnice te su pomno promatrala slikovni prikaz. Prstom su pokazivala i imenovala likove. Mlađa djeca pokušava su iščupati pojedine sadržaje, a neke su stranice i prilagođene za odljepljivanje i ponovno

postavljanje sadržaja. (Slika 2.) Pjesmom s pokretima “Tko stvori” započeli smo razgovor o slikovnici.

Slika 2. Samostalno raspoređivanje likova

Kako sadržaj slikovnice započinje stvaranjem svjetla, odnosno razlučivanjem svjetla od tame, prva likovna igra bila je usmjerena na prepoznavanje odnosa svjetla i tame kroz igru sjenom. (Slika 3.) Pomoću sunčeve svjetlosti i životinja izrezanih od kartona, djeca su istraživala oblike i veličine, približavala u i udaljavala karton od tla te spontano preuzela dramske uloge različitih životinja. Djevojčica (2,1) odabrala je lik leptira i nakon što sam ju upitala gdje se nalazi njegova sjena, otišla je do zida, prislonila leptira i rekla “evo ga!”. Dva dječaka (2,9 i 3,1) uživala su u igri sjena te su improvizirali dijalog između medvjeda i slona. Nakon što je djevojčica (2,6) upitala zašto leptir nije šaren, obojali smo ga te smo ga ponovno stavili na sunce kako bismo vidjeli njegovu sjenu. Djevojčica je primjetila: “sjena nije šarena!”. Nekoliko se djece dulje zadržalo u aktivnosti.

Slika 3. Igra sjenom

Prisjetili smo se zvijezdanog neba koje smo promatrali u slikovnici, te smo otpjevali pjesmicu “Blistaj, blistaj, zvijezdo mala” uz pokrete rukama. Djeca su na stolu imala izrezane zvijezde od različitih materijala te su tražila parove svakoj zvijezdi prema njenoj teksturi. Zajedno smo imenovali kakve su naše zvijezde na opip: hrapave, glatke, mekane, tvrde... Uspoređivali smo izrezane zvijezde s onima iz slikovnice. Starija djeca brzo su shvatila koje je zvijezda istog materijala kao ona iz slikovnice. Uspoređivali smo veličinu zvijezda te ih zajedno probali posložiti po veličini. Starija djeca su s lakoćom prepoznala koja je zvijezda najmanja te ju stavili na početak i koja je zvijezda najveća te ju stavili na kraj. Za raspoređivanje ostalih zvijezda bila je potrebna pomoć.

Slijedilo je imitiranje morskih valova pomoću plave tempere i pjene za kupanje na zaštićenom stolu. (Slika 4.) Uz zvuk morskih valova djeca su pravila pokrete tijelom i rukama kao da valovi zapljuskuju u stijene. Kroz ovu aktivnost, djeca su usklađivala pokret sa zvukom i uživala u miješanju boja te taktilnom iskustvu. (Slika 5.) Nakon

nekoliko minuta provedenih u aktivnosti, nastavili smo praviti valove uz razgovor: kako izgleda more? Kakvi su valovi na njemu? Je li more toplo ili hladno? Jesu li se ikada kupali u moru? Što im se najviše sviđa u moru? Igrajući se prstima, otkrivali smo kako izgleda more kad na njega pada kiša. Uz dodavanje pjene i tempere, te različite pokrete kroz površinu, nastavili smo razmišljati tko sve živi u moru.

Aktivnost je prolazila u radosnom raspoloženju te su se djeca vrlo dugo zadržala u njoj. Razmazujući pjenu kružnim pokretima dječak (3,1) je rekao: “teta gledaj, ja se kupam u moru”, drugi (2,6) je oponašao brod rukom klizeći rukom kroz pjenu i temperu. Djeca su neprestano tražila još pjene i tempere kako bi mogli nastaviti aktivnost, no više puta ih je trebalo upozoriti da nastavljamo aktivnost na stolu te ne mažemo jedni druge. Djevojčica (2) je samostalno prišla stolu, no samo je jednom prstom dodirivala i razmazivala pjenu, a dječak (2,6) pored nje ju je potaknuo da razmaže boju po pjeni govoreći joj: “vidi, moraš ovako”.

Slika 4. i 5. Stvaranje valova pomoću tempere i pjene za kupanje

Tko je želio, mogao se uključiti i u aktivnost slikanja mora kistom i temperama. Djeca su samostalno uzimala kistove, umakala ih u temperu te pravila ravne i zaobljene

te kružne linije na papiru. Dječak (2,6) je rekao “teta, ovo su valovi”. Neki su grčevito pomicali kist po papiru te neprestano bojali isto mjesto, objasnila sam im da bi se tako mogao poderati papir. Djeca su se različito zadržavala u aktivnosti, dok su neki vrlo brzo napustili aktivnost i nastavili slobodnu igru na zraku, troje djece se zadržalo dok nisu ispunili gotovo cijeli papir. Aktivnost bojanja kistom poticala je razvoj motorike ruke i šake, te praćenje i razlikovanje linija. (Slika 6.)

Slika 6. Oslikavanje morskih valova temperom

Nastavili smo razgovor o morskim životinjama o koje smo spominjali tijekom čitanja slikovnice i imitiranja morskih valova. Postavila sam pitanje “koje su boje ribe?” Djeca su nabrajala različite boje. Pokazala sam im nekoliko fotografija morskog svijeta na papirima A3 veličine kako bi mogli lakše uočiti raznolikost i bogatstvo boja. Razgovarali smo o izgledu ribe, što ona sve ima na sebi. Jedna je djevojčica (2,9) primjetila: “ova riba ima velike oči, smiješna je!”. Pred njih sam stavila kolaž papire različitih boja i nijansa te ih upitala žele li da izradimo svoje ribe? Djeca su rado prihvatila ovu aktivnost te su uz objašnjenje sami birali boje i prstima trgali kolaž papire kako bi dobili oblik svoje ribe. Nakon toga ribe su stavljali u more – lijepili su ih na plavi hamer papir. (Slika 7.) Neki su htjeli samostalno stavljati ljepilo na papir, dok su neki tražili pomoć. Starija djeca rado su pomagala mlađoj u trganju papira te osobito u ljepljenju na podlogu. Nekoliko je djece odustalo od aktivnosti nakon što su uprljali

ruke ljepilom te su tražili da operu ruke. Nakon kidanja papira, jedan je dječak (2,7) rekao: “ima velike peraje”, a drugi (2,4): “moja pjiva!”. Ova aktivnost doprinjela je razvoju spoznaje o morskom svijetu, prepoznavanju različitih boja i veličina te razvoju fine motorike kroz trganje papira i smještavanje na podlogu. Nakon aktivnosti djeca su primjetila kako je njihovo more ispunjeno šarenim ribama. (Slika 8.)

Slika 7. i 8. Igra kolažom

Prateći sadržaj slikovnice o stvaranju raznovrsnih biljaka, djeci je bila ponuđena i aktivnost otiskivanja cvjetova. Aktivnost je započela promatranjem slikovnice, prizora stvaranja raličitih biljaka i cvijeća. (Slika 9.) Razgovarali smo o tome što nas sve okružuje, što sve raste oko nas. Pormatrali smo travu, drveće i različito cvijeće u vrtičkom dvorištu. Djeca su opipala travu, koru drveta, listove i mirisala cvjetove. Posebnu smo pozornost obratili na boje koje pronalazimo u prirodi. Djevojčica (2,5) primjetila je: “mama voli cvijeće!”, a druga (2,7) podijelila je s ostalima: “tata je mami poklonio ružu”. Nakon vremena provedenog u promatranju i razgovoru te prisjećanju, djeca su imala priliku po vlastitoj želji obojati kartonske cvjetove te ih uz veću ili manju pomoć otisnuti na bijeli papir. (Slika 10.) Djeca su izražavala svoje divljenje nastalim tragom na papiru. Ova tehnika im je već poznata te su znali da cvijet treba dobro otisnuti na svim laticama, a ne samo u sredini. Starija djeca kasnije su znala prepoznati

vlastiti cvijet. Mlađoj djeci trebala je veća pomoć u otiskivanju, no osobito su se radovali bojanjem cvijeta u različite boje.

Slika 9. Promatranje slikovnice

Slika 10. Otiskivanje cvijeta

Kroz ovih nekoliko likovnih igara djeca su imala mogućnost na kreativni način pomoću vlastitog iskustva proširiti spoznaju o temi koju slikovnica nudi. Njihova iznimna zainteresiranost za sudjelovanje uvelike je doprinjela ostvarivanju procesa. U obradi slikovnice aktivnije su sudjelovala starija djeca, a mlađa su rado opipom istraživala slikovnicu te se uključila u bojanje temperama i pjesme s pokretom.

Zaključak

„Dijete je osnovna svrha postojanja slikovnice.“ (Martinović i Stričević, 2011.; str. 58.) Ova bogata i sržna tvrdnja temelj je govora o slikovnici. Danas je sve više stručnih razmišljanja i članaka o različitim vidovima slikovnice, no najvažnije je razmišljanje upravo ovo, da se dijete nalazi u središtu govora o slikovnici. Njegova otvorenost za istraživanjem i spoznavanjem novih sadržaja kroz bogatstvo umjetničkih ilustracija i vrijednih književnih tekstova poticaj je novom stvaralaštvu.

Svijest o tome postepeno raste kroz povijest, zajedno s razvojem slikovnice. Put slikovnice i usporedno s tim i shvaćanje djetetovih potreba danas je znatno drugačije nego na samim počecima.

Ipak, na 'sceni' slikovnice uvijek ima pokušaja komercijalne dobiti od kičastih slikovnica slabije kvalitete. Ono što je vrijedno i estetski lijepo, ostavit će trajan trag u djetetovu razvoju i formiranju ukusa, a neprovjerene slikovnice stvarat će nesklad. Zbog toga je važno poznavati kriterije 'dobrog' i 'kvalitetnog' te pratiti i poštivati djetetov interes i obilježja njegova razvoja. U tome su na pomoć mnogi stručnjaci koji svaki na svom području u dobroj međusobnoj suradnji daju vrijedne doprinose. Vodeći se njihovim zapažanjima, izbor poticajnog sadržaja postaje znatno jednostavniji.

Radom u praksi ova teorija postaje živa i konkretna. Izrađivanje slikovnice o stvaranju svijeta i njena obrada u jasličkoj skupini donijela je mnoga zapažanja i iskustva. Djeca su s velikom zainteresiranošću povezivala sadržaj slikovnice sa stvarnošću koja ih okružuje. Tome su pridonjeli jednostavni oblici i jasne boje te mogućnost opipa sadržaja. Promatrajući pojedine stranice slikovnice, rado su dijelila vlastita iskustva i zapažanja. No, najveća pažnja bila je posvećena procesu stvaranja kroz likovno-kreativne igre. Osobito zanimanje pobudilo je imitiranje valova pjenom za kupanje i plavom temperom.

Na kraju ponovno valja istaknuti djetetovu oduševljenost za likovnost, bilo da promatra, bilo da stvara. Tu njegovu otvorenost potrebno je hraniti kvalitetnim umjetničkim sadržajima i mogućnošću za vlastitim izražavanjem.

Literatura

- Andrilović, V. i Čudina-Obradović, M. (1994). *Osnove opće i razvojne psihologije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Balić-Šimrak, A., Narančić Kovač, S., (2011/12) Likovni aspekti ilustracije u dječjim knjigama i slikovnicama. *Dijete, vrtić, obitelj*, 66, 10-12.
- Batinić, Š. i Majhut, B. (2000). Počeci slikovnice u Hrvatskoj. U R. Javor (Ur.) *Kakva knjiga je slikovnica* (str.23-39). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Batinić, Š. i Majhut, B. (2001). *Od slikovnjaka do vragobe: hrvatske slikovnice do 1945*. Zagreb: Hrvatski školski muzej.
- Belamarić, D. (1986). *Dijete i oblik: likovni jezik predškolske djece*. Zagreb: Školska knjiga.
- Crnković, M. i D. Težak. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955. g.* Zagreb: Znanje.
- Čačko, P. (2000). Slikovnica, njezina definicija i funkcije. U R. Javor (Ur.) *Kakva knjiga je slikovnica* (str. 12-17). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Čičko, H. (2000). Dva stoljeća slikovnice. U R. Javor (Ur.) *Kakva knjiga je slikovnica* (str. 17-19). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Grgurić, N. i Jakubin, M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa.
- Hamersak, M. i Zima, D. (2015). *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam international d.o.o.
- Hlevnjak, B. (2000). Kakva je to knjiga slikovnica? U R. Javor (Ur.) *Kakva knjiga je slikovnica* (str. 7-11). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Jakubin, M. (1999). *Likovni jezik i likovne tehnike*. Zagreb. Educa.
- Javor, R. (2000). Ilustriranje dječje knjige u Hrvatskoj – pregled najznačajnijih autora od 1950. godine do danas. U R. Javor (Ur.) *Kakva knjiga je slikovnica* (str. 39-52). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Kümmerling-Meibauer, B. i Meibauer J. (2019). Picturebooks as Objects. *Libri & Liberi*, 8(2), 257-278. (<https://hrcak.srce.hr/file/333961>, 13.7.2022.)
- Majhut, B. (2013). Počeci hrvatske slikovnice. *Dijete, vrtić, obitelj*, 19 (71), 20–22.

Majhut, B. i D. Zalar. (2008). Slikovnica. U V. Visković (Ur.) *Hrvatska književna enciklopedija. Sv 4 : S-Ž*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Martinović, I. i Stričević, I. (2011). Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu. *Libellarium*, 4 (1), 39-63.

Moomaw, S. i Hieronymus, B. (2008.). *Igre čitanja i pisanja. Aktivnosti za razvoj predčitalačkih vještina i početnog čitanja i pisanja u predškolskoj dobi i prvom razredu*. Zagreb: Školska knjiga.

Narančić Kovač, S. (2015). *Jedna priča i dva pripovjedača: pripovjedne perspektive u dvojnome diskursu suvremene slikovnice*, Zagreb: ArTresor.

Posilović, A. (1983). Što nam je pokazala analiza tržišta slikovnica i ilustriranih knjiga za djecu krajem 1982. godine, *Umjetnost i dijete*, 6, 43 - 51.

Petrović-Sočo, B. (1997). *Dijete, odgajatelj i slikovnica. Akcijsko istraživanje*. Zagreb: Alinea.

Starc, B., Čudina-Obradović, M., Letica, M., Profaca, B. i Pleša, A. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing.

Šišnović, I. (2011/12). Odgojno-obrazovna vrijednost slikovnice. *Dijete, vrtić, obitelj*, 66, 8-9.

Štefančić, S. (2000). *Multimedijalna slikovnica*. U R. Javor (Ur.) *Kakva knjiga je slikovnica* (str. 83-96). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Vasta, R., Marshall M.Haith, Scott A. Miller (2005). *Dječja psihologija: moderna znanost*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mog rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis)